

Es pot alimentar el món amb agroecologia i preus justos?

Tal com està el pati amb la inflació, no sembla el millor moment per reivindicar preus justos pels aliments. Però mentrestant, gran part de la pagesia catalana segueix sense guanyar-se la vida. No és cap exageració. Els darrers 20 anys, la pagesia ha vist baixar la seva rendibilitat en gairebé $\frac{1}{3}$. I a l'altre extrem de la cadena alimentària la proporció dels nostres ingressos gastada en menjar és la meitat que abans. ¿Vol dir això que la situació de la pagesia és culpa dels que busquem ofertes al super? No. És bastant més complex. Veiem-ho:

La primera causa d'aquesta crisi és que la pagesia ha perdut poder de negociació. En un context de pèrdua de valor dels sabers locals, s'ha vist atrapada entre la dependència de insums agrícoles que venen de fora i l'actitud depredadora dels supermercats. No és cap secret que les corporacions agroindustrials i les grans cadenes de distribució s'emporten el gruix del valor afegit. Per això, encara que a ciutat tenim una imatge idealitzada de l'ofici pagès, la pagesia està molt estressada, sovint al límit. No passa només aquí. Segons l'Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació, la FAO, el percentatge del preu de venda que correspon als agricultors i ramaders, que era del 40 % el 1910, havia baixat fins al 7% l'any 1997. I des d'aleshores ha continuat reduint-se arreu del món.

Aquesta és una de les raons per les que, seguint la definició de Jason Moore, el menjar és un dels "quatre barats" que sostenen el capitalisme, junt amb el treball, l'energia i les matèries primes. Un "èxit" assolit a costa de deixar fora de la comptabilitat molts costos ocults. La novetat és que aquest mercat capitalista està ara fracassant, ja que està deixant de garantir preus barats, al menys a Europa. El que fa tres anys compraven al super amb 100 euros ara ens costa 150. No es tracta però d'una pujada dels preus en benefici dels ecosistemes o de la pagesia. El impacte ecosocial de la cadena alimentària és el mateix de sempre. I el preu de venda segueix sent entre 5 i 10 vegades més alt que el que reben els productors. Per tant, el que explica parcialment l'increment dels preus no és que s'estigui internalitzant els costos de fer millor les coses, sinó la resistència dels actors més poderosos de la cadena alimentària a veure reduït el seu marge de benefici habitual.

Una segona causa de la situació que estem vivint és que el model actual es basa en l'energia barata... però l'energia és cada cop menys barata. Els fertilitzants i biocides són cada cop més cars, tant per raons geopolítiques com biofísiques. I això arriba en el pitjor moment, ja que des de fa temps l'eficiència energètica de l'agroindústria està en crisi. Degut a la degradació de la terra i altres variables ecològiques, de necessitar 4 calories d'energia fòssil per produir cada caloria alimentària hem passat a necessitar-ne... entre 10 i 30. És inevitable que això s'acabi reflexant en el preu.

Un tercer problema és que com en altres àmbits, confonem preu amb valor. ¿Però quin és realment el valor de l'activitat pagesa? ¿Què entenem per productivitat? ¿Com ho mesurem? ¿I com estem assignant aquest valor com a societat? Davant les creixents senyals d'estrès, cada cop més gent entén que alguna cosa falla en les definicions convencionals sobre el valor. Perquè no es tracta només de computar les calories produïdes per hectàrea o el seu preu al Mercadona. Inclús si ens cenyim a una estreta mirada utilitarista, cal incloure moltes més coses als càlculs econòmics, des de la qualitat nutricional fins als coneguts com "serveis ecosistèmics" que proporcionen les bones pràctiques agroramaderes.

Les dades són reveladores. Segons els resultats obtinguts pel [CREAF](#), "el sòl viu i fèril d'un hort regeneratiu en una finca polivalent emmagatzema al voltant de 30 vegades més carboni atmosfèric l'any que un de convencional". A més, emet [un 40% menys](#) de CO₂ "perquè no utilitza pesticides ni fertilitzants químic; i redueix la maquinària". En quant als prats, el pasturatge regeneratiu segresta fins a tres vegades més carboni l'any que la pastura sense gestionar. I "la matèria orgànica del sòl es duplica". Tot plegat permet incrementar la capacitat de retenir aigua al sòl en un 15-20% respecte al sistema convencional. Potser la producció d'aliments és l'única funció que la pagesia pot fer valdre al mercat, però està que no és la única funció que aporta a la societat. Una agricultura feta amb criteris agroecològics promou la biodiversitat, un aire menys contaminat, el desenvolupament rural o el manteniment del paisatge.

Que respón l'agroindústria davant d'aquestes dades? Rentat verd apart, una de les respostes recurrents és que no ens podem permetre fer bé les coses perquè necessitariem molta més terra per alimentar a una població mundial en creixement. ¿És cert? Veiem-ho:

Per començar, és vàlida la premissa? És realment menys productiva l'agroecologia? Investigadors de la Universitat d'Essex han mostrat que les pràctiques ecològiques més aviat han incrementat els rendiments al voltant d'un 80% a 12,6 milions de granges de 57 països. I nombrosos estudis apunten a conclusions semblants a Europa, almenys un cop superada la fase de transició de les finques, que dura de mitjana entre 3 i 5 anys. A més, les pràctiques extractivistes insostenibles poden ser inicialment rentables i molt productives, però abans o després acaben tenint un cost creixent. I ja hem vist que menys aigua, menys fertilitat o menys fauna útil són factors que obliguen a gastar més per produir el mateix que abans. A Catalunya, amb l'augment de la temperatura es calcula que la disponibilitat d'aigua el 2040 serà del 20% inferior a la mitjana actual. Tot això s'acabarà reflexant en els preus, com ja hem vist amb l'oli d'oliva els darrers anys.

No estem fent bé els números. Segons la FAO, si la cistella setmanal d'aliments per a una persona suposa una despesa mitjana de 30,72€, el cost real pel conjunt de la societat s'eleva fins a 72,7€. Només una economia disfuncional pot ocultar aquest cost.

D'altra banda, si el problema fos realment la potencial manca de terra, no hauriem de començar a planificar les prioritats? El 2024 el 23% de l'oli de palma mundial s'ha destinat a produir biodiesel. I bona part dels grans es destina a una cadena ramadera industrial sobredimensionada. Catalunya, per exemple, és el 5è productor mundial de porcs, amb 23 milions de sacrificis anuals. Però el més impressionant és que prop d'1/3 del menjar produït al món acaba a les escombraries. Podem discutir per tant sobre les propietats nutricionals dels productes d'origen animal o sobre les avantatges de moure aliments entre regions, però hi ha una cosa que ara per ara està clara: no falten aliments. El que estem vivint per tant és una crisi de preus i de distribució. Igual que els costos de l'energia i en part a causa d'això, els preus dels aliments han estat pujant a tot el món, afectant sobretot els sectors més pobres i vulnerables. Però no és per manca d'aliments, és per manca de justícia.

Per tot això, és urgent assignar el valor d'una altra manera. Perquè si el menjar és barat a costa de perdre qualitat en realitat ens està sortint molt car. Ho paguen els nostres cossos, els sistemes de salut pública, els ecosistemes del que depenem. Per tant, el preu que paguem pels aliments ha de integrar el cost de la transició a pràctiques agroecològiques regeneratives.

Però atenció, aquest cost no l'hem assumir només des de les nostres butxaques particulars. Encara que dediquem menys part dels nostres ingressos a comprar menjar que generacions anteriors, les noves cares de la precarietat, com les privatitzacions, la inflació o la despesa en habitatge, es mengen aquest estalvi. A Barcelona, el 45% de les llars han vist pujar el lloguer molt per sobre del que han vist pujar el salari dels seus membres. Així, ja sigui per manca de temps o per manca de diners, veiem reduïda la nostra capacitat per invertir en la transició agroecològica. I per això el consum ecològic es veu limitat a ser un nínxol reservat a la gent amb més poder adquisitiu (o a la gent que dedica temps a organitzar-se).

Alimentar-se bé no pot ser un luxe acotat pel marge d'acció individual. Per suposat, la informació i la consciència juguen un paper. Algo falla si veiem excessiu pagar un oli agroecològic a 12 euros però pagar el mateix per un gintònic ens sembla el més normal del món. Però una transició de model s'ha de moure en un marc de joc col·lectiu, delimitat per uns mínims de dignitat i uns màxims de sostenibilitat universals. I això comença per democratitzar la cadena alimentària. Si volem impedir que el gruix del pastís de l'endugui Syngenta o Carrefour, cal una regulació efectiva tant del preu dels aliments, com del preu de la terra, com dels salaris de les persones que treballen als camps. I posar el múscul públic, comunitari i cooperatiu a bufar la vela de la transició agroecològica. Hi ha molts camins. Una Renda Bàsica universal i incondicional permetria als joves pagesos viure mentre s'inicien en l'activitat i als consumidors fer front al necessari increment del preu dels aliments. La compra pública alimentària pot posar les bases per un salt d'escala. Inclús la *Confederation Paysane* planteja des de França l'establiment d'una Seguretat Social de l'Alimentació. La clau, encara que aquest plantejament li doni urticaria a alguns, és socialitzar tant del cost com els beneficis.

La bona notícia és que la transició agroecològica ja mostra la seva viabilitat. Ara mateix la pagesia ecològica està millor que la convencional. I encara que amb agrosistemes més diversos potser perdrem alguns avantatges de les economies d'escala, serem més sobirans i sostenibles. Per exemple, multiplicar les pròpies llavors permet [escapar del control vertical](#), estalviar despeses i reduir la incertesa climàtica. Si les quatre potes del futur són la mitigació, l'adaptació, la regeneració i la repoblació, només l'agroecologia regenerativa pot donar una resposta integrada i flexible.

Notes de l'episodi

Costos ocultos del sistema agroalimentari

FAO

<https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/0e5e80ee-9ddd-4905-9675-fb92ada14ea0/content/stat-e-of-food-and-agriculture-2023/hidden-costs-global-level.html>

El mercado ha fracasado, no hay alimentación barata

<https://www.elsaltodiario.com/agricultura/politica-agraria-mercado-libre-ha-fracasado-no-hay-alimentacion-barata-consumidor>

Les Planeses, la granja polivalent regenerativa del CREAF

Regenera

<https://regenera.creaf.cat/planeses/>

Securité Social de l'Alimentation

SSA

<https://securite-sociale-alimentation.org/non-classe/securite-sociale-de-l'alimentation-ssa-maintenant/>

Farming systems trial

Rodale Institute

<https://rodaleinstitute.org/science/farming-systems-trial/>

Tastets de dades

Smarts Rural

<https://experience.arcgis.com/experience/8a708c4c52814b18bc2088e31e508e33>

Modelo alimentario y transición ecosocial Daniel López

<https://digitum.um.es/digitum/bitstream/10201/133409/1/8%20Transici%c3%b3n%20ecosocial%20y%20mundo%20agrario.pdf>

Terra social, sostre ecològic - Mínims de dignitat i màxims de sostenibilitat

La Directa

<https://directa.cat/per-sortir-del-forat-minims-de-dignitat-i-maxims-de-sostenibilitat/>

Sindicalisme ecosocialista

Rebelión

<https://rebelion.org/hipotesis-y-estrategias-para-un-sindicalismo-ecosocialista/>

Escapar del control vertical de les llavors

Unió de Pagesos

<https://www.alimentaciosostenible.barcelona/ca/noticies/article-les-llavors-un-be-comu-en-cada-cop-menys-mans-1089493>

La pérdida de calidad del suelo afecta la calidad de los nutrientes

FAO

https://azertag.az/es/xeber/fao_la_perdida_de_nutrientes_del_suelo_reduce_la_calidad_de_las_frutas_y_hortalizas-2400086